

2040

NEDERLAND

Een krachtiger, groener en menselijker Nederland

Aanbevelingen voor een nieuw regeerakkoord 2024-2028

Een krachtiger, groener en menselijker Nederland

Aanbevelingen voor een nieuw regeerakkoord 2024-2028

Colofon

Een krachtiger, groener en menselijker Nederland

Aanbevelingen voor een nieuw
regerakkoord 2024-2028

Auteur

Denktank Nederland 2040
www.toekomstnederland2040.nl

Ontwerp

Monique Willemse
Leonie Lous

Creative Commons

De Argumentenfabriek

 2023

www.argumentenfabriek.nl

De Denktank Nederland 2040 is een initiatief van de Vereniging
van Nederlandse Gemeenten en De Argumentenfabriek.
Meer weten? Ga naar www.toekomstnederland2040.nl

December 2023

Inhoud

Samenvatting	4
Inleiding	6
De grote vereenvoudiging	9
1.1 Vereenvoudiging van sociale zekerheid en belastingen	11
1.2 Vereenvoudiging van de relatie burger – overheid	14
1.3 Verantwoordelijke burgers en een lerende overheid	17
Van gezondheidszorg naar kwaliteit van leven	21
2.1 Integraal gezondheidsbeleid	23
2.2 Zorgzamere samenleving	26
2.3 Gezonde generatie	28
Een schoner land door normeren en beprijzen	33
3.1 Beprijzen van milieuvervuiling, broeikasgas en grondstoffen	35
3.2 Normeren van milieuvervuiling, broeikasgas en grondstoffen	37
Tot besluit	40
Eindnoten	40
Literatuurlijst	42
Over de denktank	43
Wie dachten mee?	44

Samenvatting

De wereld gaat ingrijpend veranderen de komende zestien jaar. Om de benodigde scherpe keuzes te kunnen maken, heeft Nederland een realistisch en hoopgevend toekomstbeeld nodig. De Denktank Nederland 2040 heeft hiervoor in 2023 een conceptverhaal geschreven. Ook heeft de denktank drie hoofdthema's uit dit verhaal uitgewerkt in 37 concrete aanbevelingen voor een nieuw kabinet.

Wat zijn de tien belangrijkste aanbevelingen van de denktank?

thema 1: De grote vereenvoudiging

Een nieuw kabinet moet verder met het vereenvoudigen van de overheid. Hoofdpunten hierbij zijn het vereenvoudigen van sociale zekerheid en belastingen, het werken aan een betrouwbare en begrijpelijke overheid, en het investeren in een lerende en wendbare overheid die ruimte laat aan burgers en bedrijven.

Binnen dit thema zijn onze belangrijkste aanbevelingen:

1. Start fundamentele hervormingen van het sociale zekerheids- en belastingstelsel.
2. Schaf de kostendelersnorm in de bijstand af.
3. Investeer structureel in laagdrempelige buurtbemiddeling, rechtspraak en rechtsbescherming.

thema 2: Van gezondheidszorg naar kwaliteit van leven

Een nieuw kabinet moet breken met de groeiende consumptie van gezondheidszorg. De overheid moet zich richten op het voorkomen van gezondheidsproblemen in plaats van deze achteraf te repareren. Dat betekent onder meer investeren in kwaliteit van

leven van mensen met ruimte voor burgers om voor elkaar te zorgen en voor kinderen en jongeren om zich optimaal te ontwikkelen.

Onze belangrijkste aanbevelingen:

4. Investeer structureel in een landelijke infrastructuur van basisvoorzieningen (zoals inloophuizen, gezondheidscentra en integrale scholen) en beperk de groei van de zorgconsumptie.
5. Maak een integrale jeugdstrategie gericht op de langetermijnontwikkeling van de jeugd.
6. Vergroot de mogelijkheden voor mantelzorg, vrijwilligerswerk en het delen van een woning.

thema 3: Een schoner land door normeren en beprijzen

Een nieuw kabinet moet vervuilers laten betalen voor de schade aan milieu en klimaat. We pleiten voor milieu- en klimaatbeleid met een focus op normeren en beprijzen boven subsidiëren.

Onze belangrijkste aanbevelingen:

7. Verschuif de belastingdruk van arbeid naar consumptie door verlaging van de onderste belastingschijven.
8. Verhoog de prijs van CO₂ deze kabinetsperiode naar minimaal tachtig euro per ton en vervolgens stapsgewijs naar minimaal honderd euro per ton in 2030. Maak deze CO₂-prijs uniform voor alle sectoren.
9. Help huurders en woningeigenaren bij de (op grond van EU-normen) verplichte verduurzaming van hun woningen.

Noodzaak: Langetermijndenken en -doen

Langetermijndenken en -doen is noodzakelijk om de brede welvaart van onze samenleving op lange termijn te waarborgen. Een nieuw kabinet moet bijdragen aan een politieke cultuur waarin inhoud en de lange termijn weer centraal staan.

10. Formuleer doelen voor de lange termijn, heb oog voor de langetermijngevolgen van beleid en weeg beiden mee bij de besluitvorming in het hier en nu.

Een nieuw kabinet heeft een kans én de opdracht Nederland te voorzien van een samenhangend, realistisch én hoopgevend verhaal met oog voor de lange termijn. Ons Verhaal voor Nederland in 2040 kan hierbij dienen als leidraad en inspiratiebron.

Inleiding

Of het nu gaat om woningbouw, arbeidsmarkt, migratie, klimaat, stikstof, of sociale zekerheid: vele grote vragen hebben nu de aandacht nodig van een nieuw kabinet. Nederland snakt naar een nieuw verhaal waarin we deze grote vragen in samenhang beantwoorden. Het gebrek aan een gezamenlijk toekomstbeeld is één van de redenen waarom noodzakelijk en daadkrachtig beleid nu wordt vooruitgeschoven.

Tegen deze achtergrond hebben de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en De Argumentenfabriek samen het initiatief genomen om 27 deskundigen bij elkaar te brengen in de Denktank Nederland 2040. De leden van deze denktank nemen deel op persoonlijke titel en zijn onafhankelijk van de organisaties waaraan ze zijn gelieerd. Ze willen samen Nederland voorzien van een inspirerend toekomstbeeld: een nieuw verhaal voor Nederland in 2040.

Dit nieuwe verhaal voor Nederland is sinds juni 2023 in concept klaar. Klaar om te gebruiken door een nieuw kabinet. Als extra handreiking heeft de Denktank Nederland 2040 eind 2023 drie grote thema's uit het toekomstbeeld nader uitgewerkt:

thema 1: De grote vereenvoudiging:

Minder regels, minder beleid, minder verantwoording, meer ruimte voor uitvoerders en een betrouwbare en begrijpelijke overheid voor burgers.

thema 2: Van gezondheidszorg naar kwaliteit van leven:

Een omslag van geld uitgeven aan gezondheidszorg naar investeren in de kwaliteit van leven van mensen met meer ruimte voor burgers om voor elkaar te zorgen en voor kinderen om gezond op te groeien en te floreren.

thema 3: Een schoner land door normeren en beprijzen:

Vervuilers die betalen (met oog voor draagkracht van burgers) en meer focus op normeren en beprijzen boven subsidiëren.

Voor deze drie thema's heeft de denktank in totaal 37 concrete aanbevelingen voor een nieuw kabinet geformuleerd. Deze panklare zinnen voor een nieuw regeerakkoord leest u in dit document.

Een nieuw kabinet heeft de kans én de opdracht om Nederland te voorzien van een samenhangend, realistisch én hoopgevend verhaal. De Denktank Nederland 2040 draagt hieraan graag bij met haar [Verhaal voor Nederland in 2040](#) en met dit document.

Ons werk is hiermee niet klaar. Niet voor het kabinet en ook niet voor de denktank. De Denktank Nederland 2040 gaat in 2024 door met het uitwerken van het toekomstbeeld in concrete aanbevelingen voor de rijksoverheid en andere sleutelspelers die bij kunnen dragen aan een krachtiger, groener en menselijker Nederland.

De grote vereenvoudiging

De Denktank Nederland 2040 pleit voor een grote vereenvoudiging van de overheid. In 2040 kent Nederland minder regels, minder beleid, minder verantwoording en meer ruimte voor uitvoerders en voor initiatieven uit de samenleving. In 2040 is de overheid voor inwoners weer begrijpelijk én betrouwbaar. De grote vereenvoudiging is essentieel voor het vergroten van de kracht, wendbaarheid én menselijkheid van onze samenleving. Voor 2024-2028 ziet de denktank drie prioriteiten:

Vereenvoudiging van sociale zekerheid en belastingen

We bepleiten concrete vereenvoudigingen van bestaande stelsels op korte termijn én fundamentele hervormingen op lange termijn.

Vereenvoudiging van de relatie burger – overheid

We doen voorstellen die bijdragen aan een betrouwbare en begrijpelijke overheid. Burgers voelen zich weer gezien en gehoord. Ze weten zich beschermd door hun overheid.

Verantwoordelijke burgers en een lerende overheid

We willen de wijze waarop overheden plannen maken en uitvoeren vereenvoudigen en aanpassen om beter in te spelen op dynamiek, onzekerheden en de lange termijn. We doen suggesties voor een lerende en wendbare overheid waarbij burgers ruimte ervaren én zich verantwoordelijk voelen om mee te doen en bij te dragen aan de samenleving.

Vereenvoudiging van sociale zekerheid en belastingen	13
Vereenvoudiging van de relatie burger – overheid	16
Verantwoordelijke burgers en een lerende overheid	19

Voor welke fundamentele keuzes staat de politiek bij dit thema?

De grote vereenvoudiging vraagt om een hoofdkeuze om de uitvoerbaarheid van plannen in de praktijk op de lange termijn voorwaardelijk te laten zijn bij politieke besluitvorming. Keuzes die uit deze hoofdrichting voortvloeien zijn:

- Keuze voor eenvoud
- Keuze voor generiek waar het kan (en specifiek waar het moet)
- Keuze voor vertrouwen in burgers
- Keuze voor subsidiariteit en vertrouwen in kennis en kunde van uitvoerders
- Keuze voor leren en bijsturen

Onder deze keuzes liggen waardenconflicten. Hieronder staan de waarden die volgens de denktank meer of juist minder gewicht moeten krijgen bij de grote vereenvoudiging van de overheid.

Leidende waarden	Ondergeschikte waarden
<ul style="list-style-type: none"> • Eenvoud • Uitvoerbaarheid • Vertrouwen • Wendbaarheid • Behoorlijkheid • Betrokkenheid • Subsidiariteit • Toekomstgerichtheid 	<ul style="list-style-type: none"> • Controle • Doelmatigheid • Rechtmatigheid • Gedetailleerdheid

Hierna werken we deze keuzes verder uit voor onze drie prioriteiten.

- 1.1 Vereenvoudiging van sociale zekerheid en belastingen
- 1.2 Vereenvoudiging van de relatie burger – overheid
- 1.3 Verantwoordelijke burgers en een lerende overheid

De grote vereenvoudiging

1.1 Vereenvoudiging van sociale zekerheid en belastingen

De huidige stelsels voor sociale zekerheid en belastingen zijn zo complex geworden dat burgers, bedrijven, beleidsmakers en uitvoeringsorganisaties erin verstrikt raken. Voor een krachtiger en menselijker Nederland is het noodzakelijk onze stelsels voor sociale zekerheid en belastingen radicaal te vereenvoudigen en beter op elkaar te laten aansluiten. We doen voorstellen voor de lange én de korte termijn.

Wat streven we na voor 2040?

Hoofddoelen	Doelen
<ul style="list-style-type: none"> • Een krachtiger Nederland • Een menselijker Nederland 	<ul style="list-style-type: none"> • In 2040 heeft Nederland een belastingstelsel dat uitvoerbaar, eenvoudig en begrijpelijk is. • In 2040 heeft Nederland een menswaardig en uitvoerbaar stelsel voor sociale zekerheid. • In 2040 kent Nederland een lerende overheid met minder beleid, regels, toezicht en bureaucratie.

Wat bevelen we een nieuw kabinet aan voor de periode 2024-2028?

1

Start fundamentele hervormingen van het sociale zekerheids- en belastingstelsel gericht op de beschreven doelen voor 2040. Neem hiervoor de tijd (en doe dit in lijn met de aanbevelingen bij thema 1.3).

2

Werk parallel aan deze hervormingen aan (geleidelijke) vereenvoudigingen en verbeteringen van de bestaande stelsels.

Concreet:

- Vereenvoudig toeslagen met als hoofdpunten:
 - Samenvoegen van zorgtoeslag, huurtoeslag, kindgebonden budget en kinderbijslag in één inkomensafhankelijke huishoudtoelage (met extra geld per volwassene, kind en voor alleenstaande ouders).
 - Schrappen van de kinderopvangtoeslag (zie ook aanbeveling 3).
 - Afschaffen van de algemene heffingskorting en de arbeidskorting met een bijpassende aanpassing van de tariefschijven.
- Vergemakkelijk de mogelijkheid voor bijverdienen en deeltijdwerk voor mensen met een bijstands- of Wajonguitkering.
- Onderzoek de maatschappelijke kosten en baten van een AOW-uitkering voor iedereen van 70% van het minimumloon (ongeacht het delen van een huishouden).

3

Voorkom complexiteit in de uitvoering van sociale zekerheid door via generiek beleid beleidsdoelen na te streven in plaats van uitvoerders op te zadelen met 'maatwerk'. Dit geldt voor beleid van Rijk en gemeenten.

Concreet:

- Schaf de kostendelersnorm in de bijstand af, ook om het delen van een huishouden te stimuleren.
- Verhoog het minimumloon² en laat het ingaan op 18 jaar.
- Schrap de kinderopvangtoeslag en maak van kinderopvang een publiek bekostigde voorziening die aansluit op het primair onderwijs.

4

Bescherm burgers tegen onvoorziene (financiële) gevolgen van beleid voor sociale zekerheid.

Concreet:

- Wees als overheid betrouwbaar en behoorlijk door burgers vooraf te informeren over (fiscale) gevolgen van beleid (zoals van uitkeringen en compensatiemaatregelen). Verras burgers niet met terugwerkende kracht met onverwachte aanpassingen, zoals naheffingen.
- Vorder alleen geld terug bij evidente onrechtmatigheden en zorg voor een snelle en toegankelijke rechtsgang als terugvordering aan de orde is.
- Geef gemeenten en uitvoeringsorganisaties verantwoordelijkheid en vertrouwen om rekening te houden met specifieke omstandigheden van burgers, coulant te zijn en hen recht te doen. Dit geldt zeker op het moment dat wetgeving wordt herzien en sprake is van een overgangperiode.

!

Welke waarschuwingen geven we een nieuw kabinet mee?

- Voer alleen koopkrachtbeleid binnen de kaders van het belastingstelsel en vermijd extra complexiteit door nieuwe regelingen of ad hoc beleid te ontwikkelen.
- Besef dat het perfecte stelsel niet bestaat: in elk stelsel zijn mensen die onterecht aan het verkeerde eind trekken. Hier moet je over kunnen verantwoorden én (indien nodig) op kunnen repareren.
- Waak voor (te) complexe compromissen en bewaak uitvoerbaarheid. Luister naar de adviezen van medeoverheden en uitvoeringsorganisaties en respecteer deze.

De grote vereenvoudiging

1.2 Vereenvoudiging van de relatie burger – overheid

Ook in de relatie burger – overheid is dringend meer eenvoud nodig. De overheid staat ten dienste van burgers en niet andersom. Burgers moeten zich weer gezien en gehoord voelen. Ze moeten zich verder beschermd weten door hun overheid en tegen diezelfde overheid. Hierbij past een voor burgers betrouwbare en begrijpelijke overheid.

Wat streven we na voor 2040?

Hoofddoelen	Doelen
<ul style="list-style-type: none">• Een krachtiger Nederland• Een menselijker Nederland	<ul style="list-style-type: none">• In 2040 gaan overheden goed om met burgers en hun belangen gebaseerd op kernwaarden van behoorlijk overheids-optreden:<ul style="list-style-type: none">- Open en duidelijk- Respectvol- Betrokken en oplossingsgericht- Eerlijk en betrouwbaar• In 2040 ervaren mensen betere rechtsbescherming, snelle, eerlijke en nabije rechtsspraak en lossen ze makkelijker conflicten op.• In 2040 hebben mensen groot vertrouwen in de rechtsstaat en voelen zij zich hier samen verantwoordelijk voor.

Wat bevelen we een nieuw kabinet aan voor de periode 2024-2028?

5

Verbeter op alle bestuurslagen omgang met burgers en hun belangen.

Concreet:

- Maak dienstverleningsprocessen beter en eenvoudiger op basis van de Behoorlijkheidswijzer van de Nationale ombudsman.
- Draag zorg voor goed functionerende, tijdig handelende uitvoeringsorganisaties zodat de grote hoeveelheid 'beroepen niet tijdigheid' wordt teruggedrongen.
- Ken voorzieningen (op basis van bij de overheid bekende informatie) automatisch toe in plaats van dat burgers deze zelf moeten aanvragen. Bied burgers die dat niet willen de mogelijkheid hiervan af te zien (opt-out).
- Verstrek als overheden informatie aan burgers die klopt en begrijpelijk is. Voorkom dat intermediairs (zoals casemanagers en cliëntvertegenwoordigers) nodig zijn om informatie uit te leggen of de weg te wijzen in het woud aan overheidsregels.
- Investeer extra in dienstverlening zowel voor laagdrempelig, nabij, persoonlijk contact met burgers (zoals in bibliotheken en wijkagenten op straat) als online.

6

Geef de sociale grondrechten (zoals rechtsbijstand voor minder draagkrachtigen, bevordering van voldoende werkgelegenheid en woongelegenheid) meer inhoud en betekenis in lijn met de aanbevelingen van de Adviescommissie Weerbaarheid Democratische Rechtsorde.³

7 Versterk rechtsbescherming en rechtsgevoel van burgers.

Concreet:

- Investeer structureel in laagdrempelige buurtbemiddeling. Organiseer rechtsspraak en rechtsbescherming nabij burgers, zoals door buurtrechters aan te stellen, inzet van meer wijkagenten en uitbreiding van jongerenrechtbanken op scholen.
- Vernieuw het sanctiestelsel op basis van het principe ‘Straf streng waar het moet, straf slim waar het kan’. Denk hierbij aan aanvullingen als elektronische thuisdetentie, slimme werk- en leerstraffen en herstelbemiddeling.⁴
- Bied mensen met lage inkomens laagdrempelige toegang tot sociale advocatuur in welke procedure zij ook optreden (strafrecht, civielrecht, bestuursrecht, als eiser of gedaagde, slachtoffer of verdachte). Draai de bezuinigingen op sociale advocatuur terug.
- Informeer slachtoffers van delicten actief, regelmatig en tijdig over het verloop van de strafzaak van de verdachte.

! Welke waarschuwingen geven we een nieuw kabinet mee?

- Wees zuinig op de democratische rechtsstaat.⁵ Bewaak een stijl van politiek bedrijven die past bij geloofwaardige dragers van de democratische rechtsorde en zie af van stemmingmakerij rond politieke tegenstanders en groepen in de samenleving.⁶
- Waak ervoor om het strafrecht als dé oplossing voor maatschappelijke problemen te zien. Voorkom juist dat mensen onnodig in de strafrechtketen terecht komen, zoals door eerder zorg te verlenen of laagdrempelig conflicten op te lossen.

De grote vereenvoudiging

1.3 Verantwoordelijke burgers en een lerende overheid

Met alleen eenvoudiger stelsels voor sociale zekerheid en belastingen en meer eenvoud in de relatie burger-overheid zijn we er niet. Een grote vereenvoudiging van de overheid is nodig op meer terreinen. We willen professionals en bedrijven de controle teruggeven over hun eigen werk. We willen meer ruimte voor inwoners en voor hun eigen ideeën en initiatieven. Hiervoor is het nodig dat overheden dingen laten, dat bestaande bureaucratie wordt teruggedrongen en dat de wijze waarop overheden plannen maken en uitvoeren eenvoudiger en flexibeler wordt. Dit alles om beter in te spelen op onzekerheden en de lange termijn én om te voorkomen dat we straks opnieuw vastlopen in regels en bureaucratie.

Wat streven we na voor 2040?

Hoofdoelen	Doelen
<ul style="list-style-type: none">• Een krachtiger Nederland• Een menselijker Nederland	<ul style="list-style-type: none">• In 2040 voelen mensen zich waardevol en zijn ze in staat vanuit hun eigen mogelijkheden bij te dragen aan de samenleving.• In 2040 kent Nederland een lerende overheid met minder beleid, regels, toezicht en bureaucratie.• In 2040 kent Nederland een presterende overheid die doeltreffend werkt.• In 2040 leven en werken mensen in een land met een overheid die voorbereid is op calamiteiten en zich makkelijk kan aanpassen aan ontwikkelingen.

Wat bevelen we een nieuw kabinet aan voor de periode 2024-2028?

8

Moedig betrokkenheid en verantwoordelijkheid van jongeren bij de samenleving aan via (vrijwillige) maatschappelijke diensttijd, aandacht voor burgerschapsvorming in het onderwijs en verlaging van de kiesgerechtigde leeftijd van 18 naar 16 jaar.

9

Licht bestaande regelgeving door om bureaucratie te verminderen. Schrap en/of vereenvoudig systematisch regels zoals door ze te filteren op noodzaak, werkzaamheid en uitvoerbaarheid.

Concreet:

- Begin met het schrappen van regels in de volgende sectoren wonen, onderwijs, zorg, sociaal domein en de financiële sector.
- Beperk de verantwoordingslast voor maatschappelijke organisaties, decentrale overheden, en uitvoeringsorganisaties tot het absolute minimum door zowel frequentie, aantal, als omvang van rapportages terug te dringen.
- Laat 'Kafkateams' van uitvoeringsprofessionals en (wetgevings)juristen per sector overbodige, gestapelde en dubbelzinnige regels in kaart brengen en halfjaarlijks presenteren aan een Kamercommissie inclusief adviezen voor vereenvoudiging of verbetering.

10

Verbeter kwaliteit en uitvoerbaarheid van (nieuw) beleid. Leer en verbeter hierbij systematisch.

Concreet:

- Ontwikkel beleid consequent aan de hand van het Beleidskompas inclusief toetsen op uitvoerbaarheid, doenvermogen van burgers en gevolgen voor toekomstige generaties.
- Maak regelarme wetten: leg alleen hoofdlijnen vast in wetgeving en werk details uit in regelingen (die sneller en makkelijker zijn aan te passen).
- Laat het 'hoe' over aan uitvoerders. Vergroot ruimte voor uitvoerders zoals door als wetgever alleen richtinggevende doelen voor de lange termijn te stellen met geld zonder voorwaarden (lumpsum financiering).

- Organiseer taken (inclusief voldoende 'knaken') en verantwoordelijkheden zo laag mogelijk binnen de overheid.
- Evalueer en verbeter beleid kortcyclisch en iteratief met burgers, bedrijven en andere belanghebbenden. Doe dit op basis van vooraf gedefinieerde heldere doelen en praktijkervaringen. Kijk hierbij ver genoeg vooruit én terug.

11

Investeer in randvoorwaarden voor eenvoudig, goed en in de praktijk uitvoerbaar en werkzaam beleid: mensen, informatie, organisatie van de overheid en cultuur.

Concreet:

- Versterk het parlement en andere volksvertegenwoordigingen door ambtelijke ondersteuning van leden en commissies te verdubbelen en minimumeisen te stellen aan de omvang van een fractie (met bijhorende fractierechten).⁷
- Investeer in (specialistische) vak- en praktijkkennis én competenties van ambtenaren bij alle overheden.
- Verminder het aantal beleidsmakers bij het Rijk. Vergroot het aantal uitvoerders dat rechtstreeks in contact staat met (initiatieven van) inwoners, bedrijven en andere organisaties.
- Versterk de overheidsbrede informatievoorziening, zoals door investeringen in gegevensdeling en adaptieve ICT-systemen. Leer hierbij van andere landen, zoals Zweden, België en Estland.
- Geef gemeenten en provincies meerjarige financiële zekerheid (met minder gebruik van specifieke uitkeringen). Schaf de opschalingskorting af.
- Bevorder een cultuur waarbij bestuurders en (top)ambtenaren openstaan en actief op zoek gaan naar feedback (zoals van uitvoerders) en tegenspraak en kritiek waarderen.

!

Welke waarschuwingen geven we een nieuw kabinet mee?

- Wees terughoudend met overheidsingrijpen. Niet elk maatschappelijk belang betekent automatisch dat er ook een overheidstaak ligt.
- Smoor niet in de kiem wat al loopt om kwaliteit en vereenvoudiging van beleid en uitvoering te verbeteren.
- Richt je ook in een nieuw regeerakkoord op het 'wat' (langetermijndoelen) en laat ruimte voor het 'hoe'.

Van gezondheidszorg naar kwaliteit van leven

De Denktank Nederland 2040 pleit voor een fundamenteel andere manier van omgaan met gezondheid: van geld uitgeven aan zorgconsumptie naar investeren in kwaliteit van leven. De overheid moet ernaar streven gezondheidsproblemen te voorkomen in plaats van deze achteraf te repareren. Dit betekent dat overheidsbeleid zich richt op de determinanten die bepalend zijn voor de kwaliteit van leven van mensen. Mensen zijn in 2040 gezonder en mentaal krachtiger: ze kunnen beter omgaan met fysieke, emotionele en sociale uitdagingen. Mensen zorgen niet alleen goed voor zichzelf, maar kijken – nog meer dan nu – naar elkaar om en nemen hiervoor de tijd. We durven als samenleving te investeren in wat mensen doet floreren. Voor 2024–2028 ziet de denktank drie prioriteiten:

Integraal gezondheidsbeleid

We bepleiten collectieve maatregelen die de kwaliteit van leven van mensen ondersteunen en bevorderen. We doen voorstellen voor de aanleg van een landelijke infrastructuur van basisvoorzieningen (zoals inloophuizen, gezondheidscentra en integrale scholen), voor het vereenvoudigen van de bekostiging van de zorg en het terugdringen van de groei van de zorgconsumptie.

Zorgzamere samenleving

We pleiten voor een nog zorgzamere samenleving dan nu. We doen voorstellen waardoor mensen (professioneel en niet professioneel) meer willen bijdragen aan de kwaliteit van leven van anderen. We stellen voor arbeidsvoorwaarden, onderwijs, woonvormen, respijtmogelijkheden, pensioenopbouw en andere regelingen aan te passen om mantelzorg en informele zorg te ondersteunen en waarderen.

Gezonde generatie

We pleiten ervoor in te zetten op de kwaliteit van leven van toekomstige generaties. We doen voorstellen voor een integrale jeugdstrategie gericht op de langetermijnontwikkeling van de jeugd. We bepleiten gezonde scholen, een rookvrije generatie en de bouw van drie nieuwe groene steden.

Integraal gezondheidsbeleid	25
Zorgzamere samenleving	28
Gezonde generatie	30

Voor welke fundamentele keuzes staat de politiek bij dit thema?

Het thema ‘Van gezondheidszorg naar kwaliteit van leven’ vraagt om een hoofdkeuze voor investeringen in de kwaliteit van leven van mensen ten koste van de groei van de zorgconsumptie.

Keuzes die uit deze hoofdkeuze voortvloeien zijn:

- Keuze voor investeringen in de aanleg van een landelijke infrastructuur van basisvoorzieningen (zoals inloophuizen, gezondheidscentra en integrale scholen)
- Keuze voor het maximaleren van de groei van de zorgconsumptie
- Keuze voor het aantrekkelijk maken van mensen om voor elkaar te zorgen en samen te wonen

Onder deze keuzes liggen waardenconflicten. Hieronder staan de waarden die volgens de denktank meer of juist minder gewicht moeten krijgen bij dit thema.

Leidende waarden	Ondergeschikte waarden
<ul style="list-style-type: none"> • Kwaliteit van leven • Betalen voor beschikbaarheid • Centralisme • Verbondenheid • Toekomstgerichtheid 	<ul style="list-style-type: none"> • Zorgconsumptie • Betalen voor productie • Regionale beleidsvrijheid

Hierna werken we deze keuzes verder uit voor onze drie prioriteiten.

2.1 Integraal gezondheidsbeleid

2.2 Zorgzamere samenleving

2.3 Gezonde generatie

Van gezondheidszorg naar kwaliteit van leven

2.1 Integraal gezondheidsbeleid

We bepleiten collectieve maatregelen om te komen tot een goede kwaliteit van (samen)leven en een gezonde leefstijl. Daarbij hoort de aanleg van een landelijke infrastructuur van basisvoorzieningen (zoals inloophuizen, gezondheidscentra en integrale scholen), het vereenvoudigen van de bekostiging van de zorg en het terugdringen van de zorgconsumptie.

Wat streven we na voor 2040?

Hoofddoelen	Doelen
<ul style="list-style-type: none"> • Een krachtiger Nederland • Een groener Nederland • Een menselijker Nederland 	<ul style="list-style-type: none"> • In 2040 heeft Nederland een goed functionerende landelijke infrastructuur van basisvoorzieningen. • In 2040 zijn de gezondheidsverschillen tussen arm en rijk kleiner. • In 2040 is de ziektelast veroorzaakt door een ongezonde leefstijl sterk afgenomen. • In 2040 zijn de determinanten die bepalend zijn voor de kwaliteit van leven van mensen structureel op orde. • In 2040 is de bekostiging van de zorg eenvoudiger dan nu.

Wat bevelen we een nieuw kabinet aan voor de periode 2024-2028?

12

Investeer in de basisinfrastructuur voor de bevordering van de kwaliteit van leven.

Concreet:

- Maak voor de komende zestien jaar een interdepartementaal 'Deltaplan Basisinfrastructuur Bevordering Kwaliteit van Leven' en benoem voor het aanjagen, faciliteren en monitoren van de uitvoering hiervan een deltacommissaris met doorzettingsmacht.
- Realiseer een landelijke infrastructuur van basisvoorzieningen voor mensen, zoals inlooppunten, buurthuizen, gezondheidscentra, en integrale scholen.⁸
- Stel gezondheidsdoelen wettelijk vast, bijvoorbeeld voor het stapsgewijs terugdringen van de gezondheidsverschillen.
- Verschuif zorgbudgetten van zorgconsumptie (zoals artsenbezoek en medicijngebruik) naar welzijns- en gezondheidsbevordering (zoals preventie en het versterken van de fysieke en mentale gezondheid).
- Verbeter de luchtkwaliteit en vergroen de omgeving waar mensen wonen, werken en recreëren.
- Realiseer nieuwe collectieve woonvormen voor ouderen, tussen het eigen huis en het verpleeghuis in.
- Stimuleer de zelfredzaamheid van ouderen via re-ablementprogramma's.
- Leer mensen zich tijdig voor te bereiden op hun laatste levensfase.

13

Vereenvoudig de bekostiging van de zorg.

Concreet:

- Maximeer de groei van de curatieve zorg (met name de medisch specialistische zorg) op maximaal de groei van de economie.⁹
- Verminder in de gezondheidszorg de prikkel tot overmatig behandelen door de prestatiebekostiging grotendeels te schrappen en te gaan betalen voor beschikbaarheid van voorzieningen.

- Haal de ouderenzorg uit de Wet langdurige zorg en bekostig de ziektekosten van ouderen uit de Zorgverzekeringswet.¹⁰
- Verminder het gebruik van persoonsgebonden budgetten door het te beperken tot thuiswonende patiënten en te werken met vouchers.¹¹
- Geef mensen vanuit de Wet maatschappelijke ondersteuning vouchers voor huishoudelijke hulp.
- Beperk de inkoop van wijkverpleging tot een klein aantal aanbieders.
- Maak met zorgverzekeraars, zorgaanbieders, zorgkantoren, gemeenten en toezichthouders afspraken over het maximaal toelaatbare administratieve lastendruk, als percentage van de werktijd van zorgverleners, en toets de daling jaarlijks bij zorgverleners.
- Werk in de zorg aan arbeidsproductiviteitsverbetering door de inzet van digitale technologie.

!

Welke waarschuwingen geven we een nieuw kabinet mee?

- Bezuinig niet op preventie.¹²
- Maak een einde aan de verstrooiing van publiek geld over tijdelijke initiatieven en pilots in het sociaal domein.
- Stel geen doelen aan 'regio's' zonder de desbetreffende regio's eenduidig te definiëren, verantwoordelijkheden helder te benoemen en de bijbehorende geldstromen te garanderen.

Van gezondheidszorg naar kwaliteit van leven

2.2 Zorgzamere samenleving

We pleiten voor een nog zorgzamere samenleving dan nu. Hierbij hoort dat mensen (professioneel en niet professioneel) meer willen bijdragen aan de kwaliteit van leven van anderen. Mantelzorg, informele zorg en het delen van een woning moet makkelijker worden en meer waardering krijgen.

Wat streven we na voor 2040?

Hoofddoelen	Doelen
<ul style="list-style-type: none">• Een krachtiger Nederland• Een menselijker Nederland	<ul style="list-style-type: none">• In 2040 zijn mensen veerkrachtiger: ze kunnen (binnen hun eigen mogelijkheden) beter omgaan met fysieke, emotionele en sociale uitdagingen.• In 2040 willen mensen (professioneel en niet professioneel) bijdragen aan zorg en de kwaliteit van leven van anderen.• In 2040 hebben alle mensen die dit nodig hebben eenvoudig toegang tot zinnige en betaalbare hulp en zorg voor het verbeteren van hun kwaliteit van leven.

Wat bevelen we een nieuw kabinet aan voor de periode 2024-2028?

- 14** Snoei de wetten en regels die nu mantelzorg, vrijwilligerswerk of het delen van een woning belemmeren.
- 15** Start een nieuwe levensloopregeling voor alle werkenden, die mensen kunnen gebruiken voor (zorg)verlof of bijleren.
- 16** Pas arbeidsvoorwaarden, onderwijs, woonvormen, respijtmogelijkheden, pensioenopbouw en andere regelingen aan om mantelzorg en informele zorg te ondersteunen en waarderen.
- 17** Realiseer woningen waarin mensen uit verschillende groepen en generaties bij elkaar kunnen wonen, en geef huurkortingen aan mensen die ouderen helpen met lichte zorgtaken.

! Welke waarschuwingen geven we een nieuw kabinet mee?

- Stop met de framing van mantelzorg als een vrouwelijke aangelegenheid; richt je communicatie ook op mannen.

Van gezondheidszorg naar kwaliteit van leven

2.3 Gezonde generatie

We zetten in op de gezondheid van toekomstige generaties. We doen voorstellen voor een integrale jeugdstrategie gericht op de langetermijnontwikkeling van de jeugd. We bepleiten gezonde scholen, een rookvrije generatie en de bouw van drie nieuwe groene steden.

Wat streven we na voor 2040?

Hoofddoelen	Doelen
<ul style="list-style-type: none">• Een krachtiger Nederland• Een groener Nederland• Een menselijker Nederland	<ul style="list-style-type: none">• In 2040 bewegen mensen voldoende, eten ze gezond en roken ze niet.• In 2040 hebben mensen betaalbare en gezonde woonruimte in groene steden.• In 2040 kunnen kinderen en jongeren zich optimaal ontwikkelen.

Wat bevelen we een nieuw kabinet aan voor de periode 2024-2028?

- 18** Maak elke tien jaar met de jeugd een integrale jeugdstrategie gericht op de langetermijnontwikkeling van de jeugd (naar voorbeeld van onder andere Duitsland, Noorwegen¹³ en de Europese Jeugdstrategie). Doe dit zowel landelijk als regionaal.
- 19** Begin met de bouw van drie nieuwe groene steden, waar mensen betaalbare en gezonde woonruimte kunnen betrekken.
- 20** Stel bij gebiedsontwikkeling eisen aan de sociale kwaliteit; verplicht het creëren van fysieke ontmoetingsplekken.
- 21** Bied alle kinderen in het primair onderwijs een rijke schooldag, met gezonde maaltijden.
- 22** Breng maatschappelijke kosten en baten van jeugdhulp gedurende de levensloop in kaart en investeer royaal in interventies met een batig saldo op de lange termijn.
- 23** Geef het programma 'Kansrijke Start' een vervolg en bekostig het structureel.
- 24** Stimuleer gezond gedrag door (financiële) prikkels voor de aanschaf van gezonde producten en een gezonde levensstijl, onder andere met een gecombineerde zout- vet- en suikertax.

25

Werk aan een rookvrije generatie, zoals door het verplicht verlagen van het nicotinegehalte van sigaretten en door een meebewegend leeftijdsgebonden aanschafverbod voor tabak voor iedereen die na 2029 achttien wordt.

26

Volg Frankrijk en Australië in het verbod op vaperen en sta vaperen alleen toe om mensen van hun rookverslaving af te helpen (op doktersrecept).¹⁴

!

Welke waarschuwingen geven we een nieuw kabinet mee?

- Jeugdhulp kan niet goed functioneren zonder een integrale benadering van de determinanten van de kwaliteit van leven van kinderen en jongeren in hun omgeving. Pas dus op met het plakken van losse pleisters.

Een schoner land door normeren en beprijzen

De Denktank Nederland 2040 pleit voor realistisch milieu- en klimaatbeleid met een focus op normeren en beprijzen boven subsidiëren. In 2040 betalen de vervuilers voor de schade die ze doen aan mens en milieu. In 2040 voldoen producten en productieprocessen aan hoge kwaliteitseisen, waardoor onze economie in 2050 binnen de planetaire grenzen blijft. Voor 2024-2028 kent de denktank prioriteit toe aan twee andere instrumenten:

Beprijzen van milieuvuiling, broeikasgas en grondstoffen

De prijzen voor economische activiteiten lopen momenteel uit de pas met de maatschappelijke kosten die ze met zich meebrengen. Het uitstoten van stikstof in de landbouw en het grootverbruik van water in fabrieken is bijvoorbeeld belastingvrij. Groene belastingen zijn in de periode 2011-2021 als percentage van de totale belastingmix en als percentage van het bbp afgenomen.¹⁵ En dat terwijl de belasting op werk juist hoog is. Hogere prijzen voor milieuschade zijn nodig om mensen én organisaties te stimuleren om milieuvriendelijkere keuzes te maken. We doen voorstellen om milieuschade, broeikasgasuitstoot en grondstofgebruik beter te beprijzen en hebben hierbij oog voor de betaalbaarheid voor inwoners.

Normeren van milieuvuiling, broeikasgas en grondstoffen

Niet alle schade aan het milieu is te voorkomen door de schade beter te beprijzen. Willen we echt een schoner Nederland, dan moeten we ook eisen stellen. Eisen, bijvoorbeeld, aan producten, aan de manier waarop die geproduceerd worden, en aan uitstoot van schadelijke stoffen. We doen suggesties voor zulke eisen. Eisen die effectief en uitvoerbaar zijn en in lijn met de wens om overheidsbeleid eenvoudig te houden.

Voor welke fundamentele keuzes staat de politiek bij dit thema?

Een schoner Nederland kán, en het beprijzen en normeren van milieuvuiling, broeikasgasuitstoot en grondstoffengebruik is een belangrijke weg daarnaartoe.¹⁶ Kiezen voor beprijzen en normeren van vervuiling en besluiten over de manier waarop we dat doen, vraagt om een aantal fundamentele politieke keuzes met als belangrijkste:

- Keuze voor meer normeren en beprijzen en minder subsidiëren van vervuilers.
- Keuze voor eenvoud en minder micro-managen door gedetailleerde wet- en regelgeving.

Onder deze keuzes liggen waardenconflicten. Hieronder staan de waarden die volgens de denktank meer of juist minder gewicht moeten krijgen bij dit thema.

Leidende waarden	Ondergeschikte waarden
<ul style="list-style-type: none">• Eenvoud• Uitvoerbaarheid• Wederkerigheid: de vervuiler betaalt• Autoriteit• Toekomstbestendigheid	<ul style="list-style-type: none">• Autonomie• Winstgevendheid• Behoudendheid

Hierna werken we deze keuzes verder uit voor onze twee prioriteiten.

3.1 Beprijzen van milieuvuiling, broeikasgas en grondstoffen

3.2 Normeren van milieuvuiling, broeikasgas en grondstoffen

Een schoner land door normeren en beprijzen

3.1 Beprijzen van milieuvuiling, broeikasgas en grondstoffen

Wat bevelen we een nieuw kabinet aan voor de periode 2024-2028?

27

Beprijs de uitstoot van CO₂ meer dan nu en uniform voor alle sectoren. Implementeer deze verhoging van de CO₂-prijs geleidelijk zodat bedrijven zekerheid hebben.¹⁷

Concreet:

- Stel een bodemprijs in voor emissierechten die de ETS-prijs in de ETS-sectoren aanvult tot tachtig euro per ton CO₂ en die per jaar stijgt naar honderd euro per ton CO₂ in 2030.¹⁸
- Voer een CO₂-belasting in van tachtig euro per ton CO₂ die toeloopt naar honderd euro per ton CO₂ in 2030, voor de niet-ETS sectoren bouw, landbouw, overige industrie en overige diensten, zodat de CO₂-prijs uniform is.

28

Beprijs uitstoot van stikstof.

Concreet:

- Maak een duidelijke keuze voor vermindering van stikstofuitstoot via doelsturing in de vorm van verhandelbare rechten.¹⁹
- Differentieer hierbij naar uitstootlocatie.

29

Beprijs het gebruik van grondstoffen.

Concreet:

- Verhoog de belastingen op water als grondstof, waardoor de prijs van water significant stijgt.²⁰
- Voer een heffing in op het niet-energetisch²¹ gebruik van fossiele brandstoffen door bedrijven.²²

30

Beprijs (naast productie) ook consumptie van milieuvervuilende producten en diensten.

Concreet:

- Verminder (vervuilende) verkeersbewegingen door de betaling naar gebruik versneld in te voeren en hierbij te differentiëren naar tijd, plaats en de grootte van het voertuig.
- Laat vliegvelden landingsrechten stevig differentiëren naar korte en lange vluchten, kleine en grote vliegtuigen, CO₂-uitstoot en naar (zoals Schiphol al doet) stikstof-uitstoot.

31

Stimuleer dynamische energiecontracten, zodat mensen besparen op energiekosten en netcongestie vermindert.

!

Welke waarschuwingen geven we een nieuw kabinet mee?

- Zet BTW niet in voor vergroeningsdoelen.²³
- Introduceer geen geoormerkte belastingopbrengsten.
- Volg het economisch afwegingskader voor belastinginstrumenten van het CPB²⁴ bij het uitwerken van maatregelen.
- Voer alleen koopkrachtbeleid binnen de kaders van het belastingstelsel en vermijd extra complexiteit door beprijzingsmaatregelen te verknopen met inkomensbeleid.
- Stap niet te snel af van fossiele brandstoffen: verwar het doel (minder milieuschade) niet met het middel (minder fossiel).
- Investeer in handhaving om tegen te gaan dat organisaties de hogere prijzen voor hun activiteiten ontwijken, zoals wanneer organisaties afval illegaal dumpen.

Een schoner land door normeren en beprijzen

3.2 Normeren van milieuvervuiling, broeikasgas en grondstoffen

Wat bevelen we een nieuw kabinet aan voor de periode 2024-2028?

32

Geef de voorkeur aan een koolstof- en stikstofheffing voor de landbouw (zie aanbeveling 27 en 28), maar normeer de landbouw en land- en watergebruik wanneer die heffingen niet gekozen worden.

Concreet:

- Verlaag het aantal dierenrechten (zoals productie- en fosfaatrechten) bij elke bedrijfsovername sneller.
- Verhoog de norm voor grootvee per hectare (GVE-normen) rond kwetsbare natuurgebieden.

33

Normeer hergebruik van materialen.

Concreet:

- Verbied mensen en organisaties afval te verbranden, tenzij ze kunnen aantonen dat er geen andere toepassing voor is.
- Verplicht bedrijven om (net als consumenten) bouw- en sloopafval te sorteren voor meer hergebruik en minder afvalverbranding.

34

Normeer repareerbaarheid van producten.

35

Lobby in EU-verband voor uitbreiding van de reikwijdte van de Ecodesign-richtlijn²⁵ (naar meer producten en meer milieueffecten).

36

Help huurders en woningeigenaren bij verduurzaming van hun woning, zodat deze voldoen aan aankomende EU-normen (Energy Performance of Buildings Directive IV).

37

Stel wettelijke duurzaamheidsnormen voor de zorg vast.²⁶

!

Welke waarschuwingen geven we een nieuw kabinet mee?

- Ga niet vrijblijvend om met beleid om waterkwaliteit te verbeteren.
- Houd rekening met schaarste in netcapaciteit, zoals bij plannen voor elektrificatie.
- Normeren heeft alleen zin als de normen gehandhaafd worden, zoals van de Wet milieubeheer en de energiebesparingsplicht voor bedrijven. Investeer hierom in meer inspectiecapaciteit en betere opleidingen voor inspecteurs.

Tot besluit

Eindnoten

1. Zie Instituut voor Publieke Economie (2023), Het einde van toeslagen.
2. Zie Commissie Sociaal Minimum (2023), Een zeker bestaan. Naar een toekomstbestendig stelsel van het sociaal minimum.
3. Adviescommissie Weerbaarheid Democratische Rechtsorde (2023), Koester de democratie! Een dringende oproep om de democratische rechtsorde weer voor iederéén te laten werken.
4. Zie Universiteit Maastricht/Restorative Justice International (2023), Burgerinitiatiefwetsvoorstel Herijking en verrijking van het strafrechtelijke sanctiestelsel met het oog op het terugdringen van de korte vrijheidsstraf.
5. Zie Nederlandse orde van advocaten (2023), Rapport van de Commissie Rechtsstatelijkheid in Verkiezingsprogramma's 2023.
6. Adviescommissie Weerbaarheid Democratische Rechtsorde (2023), Koester de democratie! Een dringende oproep om de democratische rechtsorde weer voor iederéén te laten werken.
7. In andere parlementen (zoals het Europees, Franse, Duitse en Zwitserse Parlement) moeten fracties een minimaal aantal zetels hebben fractierechten te krijgen, zoals spreektijd en commissiezetels. Dit stimuleert dat kleine partijen samen een fractie vormen of zich aansluiten bij een grotere fractie. Zie ook Otjes, S. (2022), Vijf creatieve alternatieven voor een kiesdrempel.
8. Integrale scholen combineren kinderopvang, primair onderwijs en pedagogische ondersteuning.
9. Het aan banden leggen van de automatische groei van de medisch specialistische zorg, zoals op hoofdlijnen ook is afgesproken in het Integraal Zorgakkoord 2023 betekent dat medisch specialisten kritisch moeten kijken naar welke zorg zij nog verlenen. Voor patiënten betekent dit dat in het ziekenhuis niet meer altijd alles mogelijk zal zijn.
10. Zie het advies van de commissie Toekomst zorg thuiswonende ouderen uit 2020: Oud en zelfstandig in 2030. Aangepast REISadvies.
11. Dit betekent dat zorginstellingen die nu worden bekostigd met persoonsgebonden budgetten, voortaan direct worden bekostigd door gemeente (Wmo, Jeugdwet), zorgverzekeraar (Zvw) of zorgkantoor (Wlz).
12. Zie maatregelen in Ministerie van Financiën (2023), Ombuigingslijst 2023.
13. Zie <https://forandringsfabrieken.no/en/>
14. Australian Government Department of Health and Aged Care (2023), Taking action on smoking and vaping.
15. Zie Europese Commissie (2023), Data on Taxation Trends.
16. Zie onder andere
 - Geest, van L. (2023), Scherpe doelen, scherpe keuzes: IBO aanvullend normerend en beprijzend nationaal klimaatbeleid voor 2030 en 2050;
 - ABD Topconsult (2023), Normeren en beprijzen van stikstofemissies en
 - Centraal Planbureau, Planbureau voor de Leefomgeving (2019), Economische effecten van CO₂-beprijzing: varianten vergeleken.
17. Zie ook Ex'tax (2023), Werk moet lonen: de taxshift in actie.
18. ETS staat voor Emission Trade System en is het handelssysteem in Europa voor de CO₂-uitstoot. De huidige ETS-sectoren zijn de energie-intensieve industrie (bv productie en verwerking van olie, staal, cement, glas en papier), de opwekking van warmte en elektriciteit en de commerciële luchtvaart binnen Europa.
19. ABDTOPConsult (2023), Normeren en beprijzen van stikstofemissies.
20. Ex'Tax (2021), Deltaplan Belastingen voor een Circulaire en Sociale Economie.
21. Denk aan olie die als grondstof dient voor plastic en verf. Bedrijven betalen nu geen belastingen voor de milieuschade van zulke toepassingen.
22. Ex'Tax (2021), Deltaplan Belastingen voor een Circulaire en Sociale Economie.
23. Vollebergh et al. (2016), Belastingverschuiving: meer vergroening en minder complexiteit?
24. Centraal Planbureau (2023), Een economisch afwegingskader voor belastinginstrumenten.
25. De Ecodesign-richtlijn, voluit de 'Richtlijn betreffende ecologisch ontwerp voor energiegerelateerde producten,' is Europese wetgeving die tot doel heeft de milieuprestaties van energiegerelateerde producten te verbeteren door middel van ecologisch ontwerp. De richtlijn is bedoeld om duurzaamheid te bevorderen door producenten aan te moedigen producten te ontwerpen die energie-efficiënter zijn en een lagere milieubelasting hebben gedurende hun hele levenscyclus.
26. Van alle sectoren in Nederland draagt de zorgsector voor zo'n 7 procent bij aan de totale uitstoot van broeikasgassen. Zie RIVM (2022), Het effect van de Nederlandse zorg op het milieu.

Literatuurlijst

- ABDTOPConsult (2023), Normeren en beprijzen van stikstofemissies.
- Adviescommissie Weerbaarheid Democratische Rechtsorde (2023), Koester de democratie! Een dringende oproep om de democratische rechtsorde weer voor iederéén te laten werken.
- Australian Government Department of Health and Aged Care (2023), Taking action on smoking and vaping.
- Centraal Planbureau (2023), Een economisch afwegingskader voor belastinginstrumenten.
- Centraal Planbureau, Planbureau voor de leefomgeving (2019), Economische effecten van CO₂-beprijzing: varianten vergeleken.
- Commissie Sociaal Minimum (2023), Een zeker bestaan. Naar een toekomstbestendig stelsel van het sociaal minimum.
- Commissie Toekomst zorg thuiswonende ouderen (2020), Oud en zelfstandig in 2030. Aangepast REISadvies.
- Denktank Nederland 2040 (2023), Een verhaal voor Nederland in 2040.
- Europese Commissie (2023), Data on Taxation Trends.
- Ex'tax (2021), Deltaplan Belastingen voor een Circulaire en Sociale Economie.
- Ex'tax (2023), Werk moet lonen: de taxshift in actie.
- Financieel Dagblad (2023), Fiscale denktank: maak arbeid goedkoper om kringlooeconomie te bevorderen.
- Geest, van L. (2023), Scherpe doelen, scherpe keuzes: IBO aanvullend normerend en beprijzend nationaal klimaatbeleid voor 2030 en 2050.
- Instituut voor Publieke Economie (2023), Het einde van toeslagen.
- Ministerie van Financiën (2023), Ombuigingslijst 2023.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2023), Missies Gezondheid & Zorg 2024 - 2027.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2022), Integraal Zorgakkoord – Samen werken aan gezonde zorg.
- Nederlandse orde van advocaten (2023), Rapport van de Commissie Rechtsstatelijkheid in Verkiezingsprogramma's 2023.
- Otjes, S. (2022), Vijf creatieve alternatieven voor een kiesdrempel.
- Planbureau voor de Leefomgeving (2016), Belastingverschuiving: meer vergroening en minder complexiteit?
- RIVM (2022), Het effect van de Nederlandse zorg op het milieu.
- Universiteit Maastricht/Restorative Justice International (2023), Burgerinitiatiefwetsvoorstel Herijking en verrijking van het strafrechtelijke sanctiestelsel met het oog op het terugdringen van de korte vrijheidsstraf.

Over de denktank

De Denktank Nederland 2040 is een onafhankelijke denktank. De denktank is een initiatief van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en De Argumentenfabriek. De denktank bestaat uit de volgende mensen:

Aart Jan de Geus
Barbara Baarsma
Bernard Leenstra
Daan Roovers
Dion van Steensel
Frank Kalshoven
Isis van der Wel
Jan van Zanen
Johan Bac
Karima Bouchtaoui
Kimberley Sniijders
Leonard Geluk
Marcel Jakobsen
Mariëtte Verhoef
Mariëtte Hamer
Marja Elsinga
Martin van Rijn
Michelle Kames
Peter van Lieshout
Rania Ali
Rem Korteweg
Rob de Wijk
Ronnie van Diemen
Vinzenz Ziesemer
Willemijn van der Zwaard
Wouter Koolmees
Yasmin Ait Abderrahman

Zij nemen op persoonlijke titel deel en zijn onafhankelijk van de organisaties waaraan we zijn gelieerd.

Meer weten?
Ga naar www.toekomstnederland2040.nl

Wie dachten mee?

Naast de leden van de Denktank Nederland 2040 hebben de volgende mensen meegedacht over de aanbevelingen in dit document via interviews of deelname aan een denksessie:

Remco Bakker
Johannes Bollen
Pieter Boot
Wouter Bos
Ton Coenen
Judith Duveen
Heleen Groenenberg
Femke Groothuis
Michiel van den Hauten
René Héman
Esther Hendriks
Albert Jan Kruiter
Ans van de Maat
Johan Mackenbach
Daan Musters
Karen van Oudenhoven
Lex Staal
Diana Starmans
Rutger Teulings
Edwin Velzel
Herman Vollebergh
Hendrik Vrijburg
Sophie Wellen

De leden van de denktank bedanken hen voor hun denkwerk.

